

I

Προβληματισμοί

Σαμοθράκη, Λήμνος, Θήβα, Θεσσαλονίκη αναφέρονται ως τα κύρια λατρευτικά κέντρα των Καβείρων, οι οποίοι στη Σαμοθράκη είναι γνωστοί ως Μεγάλοι Θεοί της Σαμοθράκης, την Ίμβρο σε όχι τόσο σημαντικό ρόλο¹, και πιθανό πέμπτο κέντρο τον Άθω (Witt)² (Εικ. 1). Κάθε τόπος

---

1. Στην Ίμβρο υπήρχε το ιερό στους *Μεγάλους Θεούς* στην περιοχή Ροξάδο, εκεί όπου σήμερα υπάρχει το μοναστήρι του Αγίου Κωνσταντίνου. Το ιερό βρισκόταν κοντά σε ρυάκι και φράγμα, σε παρόμοια θέση με τα ιερά στη Σαμοθράκη και τη Θήβα. Σπουδαία ήταν επίσης η λατρεία του Ερμή στο νησί, ήταν μάλιστα παλαιότερη απ' ό,τι των Καβείρων: *Ίμβρος, νήσός ἐστι Θράκης, ἱερά Καβείρων καί Ἐρμοῦ, ὃν Ίμβραμον λέγουσιν οἱ Κᾶρες* (Στέφανος Βυζάντιος, *Εθν.* 331).

2. Ο R. Witt (1985) στηρίζει την άποψή του στα εξής δεδομένα: α) Στους στ. 281-7 από τον *Αγαμέμνονα* του Αισχύλου, όταν η Κλυταμνήστρα λέει στον κορυφαίο του χορού πώς έφτασε το μήνυμα της πτώσης της Τροίας:

*Ἥφαιστος Ἴδης λαμπρὸν ἐκπέμπων σέλας,
φρονκτὸς δὲ φρονκτὸν δεῦρ' ἀπ' ἀγγάρον πυρὸς
ἔπεμπεν· Ἴδη μὲν πρὸς Ἐρμαῖον λέπας
Λήμνον· μέγαν δὲ πανὸν ἐκ νήσου τρίτον
Ἄθῳ ἀἴψος Ζηνὸς ἐξεδέξατο,
ὑπερτελῆς τε πόντον ὥστε νοτίσαι
ἰχθῦς πορευτοῦ λαμπάδος πρὸς ἠδονήν
Ὁ Ἥφαιστος ἐξέπεμψε λαμπρὸ φῶς ἀπὸ τῆν Ἴδη
πυρσὸς σε πυρσὸ ἐστεῖλε ως ἐδῶ το ταχύδρομο πυρ.
Πρώτη λοιπὸν ἡ Ἴδη στο Ερμαῖον ὄρος τῆς Λήμνου,
καὶ ἀπὸ το νησί τρίτος δέχτηκε τον μεγάλο φανὸ
ο βράχος του Διὸς στον Ἄθω· καὶ πηδώντας
ψηλά, πάνω στα νῶτα τῆς θάλασσας, ἡ δύναμη
του φωτὸς ταξίδεψε ἠδονικά [...]
(Μετ. Δ. Δημητριάδης)*

Από τους στίχους αυτούς ο μελετητής συνάγει το συμπέρασμα ότι με ένα πλοίο θα μπορούσε κάποιος να ταξιδέψει από την Ηφαιστία της Λήμνου στη Λάβρα, και το ίδιο ταξίδι μπορεί να γίνει από την Παλαιόπολη της Σαμοθράκης. Δυτικά του Αγίου Όρους βρίσκεται η Όλυνθος, στην οποία η λατρεία των Καβείρων είναι γνωστή. «Τα γεωγραφικά δεδομένα είναι προφανή. Στην Αρχαία Μακεδονία η χερσόνησος του Άθω ήταν στην καρδιά της καβειρικής λατρείας. Για την εμπράγματη πρακτική εκεί δεν έχουμε άμεσα αρχαιολογικά δεδομένα...» (σ. 973).

β) Στο μοτίβο του λιονταριού στη βάση της φιάλης της Λάβρας, που κατά τον Witt

Εικ. 1. Λατρευτικά κέντρα: Σαμοθράκη, Λήμιμος, Θήβα, Θεσσαλονίκη, Ίμβρος, Άθως.

που σχετίζεται με τους Καβείρους ή τους Μεγάλους Θεούς συνδέεται απαραίτητα με μια συγκεκριμένη οικογένεια θεών, η οποία παραπέμπει σε ειδικό κάθε φορά περιεχόμενο και σημασία.

Για παράδειγμα, το θεολογικό σύστημα της Σαμοθράκης, όπου η αρχική διαχείριση αποδιδόταν στους Θράκες και η γλώσσα τελετουργίας παρέμενε ως τον 1^ο αι. π.Χ. ακατανόητη για τους Έλληνες (πρβ. Διόδωρος 5.48.4), καλύπτεται από τη διατύπωση «Μεγάλοι Θεοί». Σύμφωνα με τη φιλολογική παράδοση οι Μεγάλοι Θεοί ήταν η Αξίερος, ο Αξιόκερσος και η Αξιόκερσα. Η τριάδα αντιστοιχούσε, σύμφωνα με τον Μνασέα (FrH III 154 f 27), στη Δήμητρα, τον Άδη και την Περσεφόνη. Ο Καδμίλος

είναι ένδειξη προχριστιανικής επιβίωσης· διερωτάται μάλιστα κατά πόσο οι νυχτερινές τελετές που πραγματοποιούν οι μοναχοί είναι κατάλοιπο προηγούμενης παράδοσης, δεδομένου και του γεγονότος ότι κατοικούνταν από ανθρώπους Πελασγικής καταγωγής, που σύμφωνα με μια παράδοση προηγουμένως είχαν κατοικήσει τη Λήμο και την Αθήνα. Και στη Λήμο οι τελετές γίνονταν νύχτα (Κικ., *de nat. deor.* I, 119) στον *λήμνιο λαβύρινθο* (Πλίνιος, *n.h.* XXXVI 90).

συμπλήρωνε την τριάδα (πρβ. Διονυσόδωρος FrH 68 f 1), ένας Ερμής, που θεωρήθηκε δάνειο από τη Λήμνο (πρβ. Λυκόφρων, Αλεξ. Ιστ, Σχολ. Dan. Verg. Aen. XI 543, Beschi 1994).³

Στη Λήμνο η οικογένεια των Καβείρων περιλάμβανε τον Ήφαιστο και τη θεά Λήμνο με τους άμεσους ή δια μέσου του Καδμίλου απογόνους τους, τις νύμφες Καβειρίδες, και τους Καβείρους δαίμονες της φωτιάς, της μεταλλουργίας, της γονιμότητας ζώων και φυτών, προστάτες της ναυσιπλοΐας και εγγυητές της πνευματικής διαύγειας (Ιππόλ., *Κατά πιστών αιρέσεων έλεγχος* 5.7.3, Ακουσίλαος και Φερεκύδης Αθήναιος Fgr. 2 F 20, 3 F 48, Στράβ. 10.3.19-22, Nonn., *Διονυσ.* 14, 17-30, Ησύχ. και Φώτ. στο λ. Κάβειροι, Beschi 1994).

Είναι γνωστό ότι η λατρεία τους περιβάλλεται με μυστηριακό χαρακτήρα, κάτι που καθιστά δύσκολη την αποσαφήνιση του χαρακτήρα της.

Πρώτο πρόβλημα

Πώς μπορεί κανείς να μιλήσει για το περιεχόμενο των μυστηρίων τη στιγμή που είναι μυστήρια; Αυτό σημαίνει ότι οι λατρευόμενοι θεοί καλύπτονταν από μυστικά που δεν λέγονταν από τους μνημένους, ή ίσως ούτε και στους μνημένους, από μυστικά που ειπώθηκαν από απίστους και κωμικούς ποιητές, από παραπλανητικές πληροφορίες ασχέτων.

ἐξ οὗ δ' εἰσι πατρός [οἱ Κορύβαντες] ἐν ἀπορρήτῳ κατὰ τὴν τελετὴν παραδίδοσθαι

ποιοι ἔχουν για πατέρα [οἱ Κορύβαντες] παραμένει, ὅπως ὅρισε η παράδοση, μυστικό.

(Διόδ., 3.55.9)

τὸν δὲ Δία [...] παραδείξει αὐτῷ τὴν τῶν μυστηρίων τελετὴν, πάλαι μὲν οὕσαν ἐν τῇ νήσῳ, τότε δὲ πως παραδοθεῖσαν, ὣν οὐ θέμις ἀκοῦσαι πλὴν τῶν μεμνημένων.

Και ο Δίας [...] αποκάλυψε σε αυτόν [στον γιο του Δάρδανο] το τελετουργικό των μυστηρίων, που από παλιά τελούνταν στο νησί, εκείνη όμως την εποχή είχε ανατεθεί σε αυτόν· και δεν είναι θεμιτό να ακούσει κανείς άλλος γι' αυτά εκτός από όσους είναι μνημένοι.

(Διόδ., 5.48.4)

3. Καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν δ' τὸν ἀριθμὸν· Ἀξίερος, Ἀξιοκέρσα, Ἀξιόκερσος, <Κάσμιλος>. Ἀξίερος μὲν οὖν ἐστὶν ἡ Δημήτηρ, Ἀξιοκέρσα δὲ ἡ Περσεφόνη, Ἀξιόκερσος δὲ ὁ Ἄϊδης· ὁ δὲ προστιθέμενος τέταρτος Κάσμιλος ὁ Ἐρμῆς ἐστὶν, ὡς ἴστορεῖ Διονυσόδωρος (68 f g 1 J) (Σχόλια στα Αργοναυτικά του Απολλώνιου Ρόδιου, 77).

οἵτινες δέ εἰσιν οἱ Κάβειροι καὶ ὁποῖά ἐστιν αὐτοῖς καὶ τῇ Μητρὶ τὰ δρώμενα, σιωπὴν ἄγοντι ὑπὲρ αὐτῶν συγγνώμη παρὰ ἀνδρῶν φιληκόων ἔστω μοι.

Από όσους πολύ θα ήθελαν να ακούσουν ζητώ συγγνώμη που αποσιωπώ ό,τι σχετίζεται με τους Καβείρους, ποιοι δηλαδή είναι και ποια είναι η φύση των μυστηρίων που τελούνται προς τιμή τους και προς τιμή της Μητέρας.

(Παυσ., 9.25.5)

τῶν μὲν ἔτ' οὐ προτέρω μυθήσομαι, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ νῆσος ὁμῶς κεχάροίτο καὶ οἱ λάχον ὄργια κείνα δαίμονες ἐνναέται, τὰ μὲν οὐ θέμις ἄμμιν ἀεΐδειν.

Π' αυτά δεν θα μιλήσω περισσότερο· αλλά θα αφήσω πίσω μου και το ίδιο το νησί και τους εκεί θεούς στους οποίους ανήκουν αυτά τα μυστήρια, τα οποία δεν θεωρώ σωστό να εξυμνήσω.

(Απολλ. Ρ., Αργοναυτικά Ι, 918-921)

[...] εἴ τις ὑμῶν ἐν Σαμοθράκῃ τυγχάνει μεμνημένος, νῦν ἐστιν εὖξασθαι καλὸν ἀποστραφῆναι τοῦ μειόντος τῷ πόδε.

Αν κάποιος από εσάς τυχαίνει να έχει μνηθεί στα μυστήρια της Σαμοθράκης / τώρα είναι η κατάλληλη στιγμή να προσευχηθεί / ώστε να στραμπουλιχτούν και τα δυο πόδια αυτού που πάει να το φέρει.

(Αριστοφ., Ειρήνη 277-79)

Δεύτερο πρόβλημα

Οι τοπικοί μύθοι που πλαισιώνουν τις θεότητες αυτές, όπως θα δούμε παρακάτω, είναι πολύ διαφορετικοί μεταξύ τους. Πώς λοιπόν μπορούν να αξιολογηθούν ενιαία οι πληροφορίες που μας δίνουν;

Τρίτο πρόβλημα

Τα αρχαιολογικά δεδομένα, ως επί το πλείστον μετά τον 4^ο αι. π.Χ., δεν μας διαφωτίζουν καθόλου ως προς τον αριθμό και τη μορφή των θεοτήτων αυτών. Στην Πέργαμο, για παράδειγμα, οι Κάβειροι αναφέρονται πάντα σε πληθυντικό αριθμό, ενώ σε πόλεις όπως η Θεσσαλονίκη, η Θήβα, η Λήμνος, η Πέλλα στον ενικό. Σε επιγραφή από την Όλυνθο του 3^{ου} αι. μ.Χ. (από ναό δωρικού ρυθμού) διαβάζουμε:

*Καβείρωι · καὶ · παιδὶ
Καβείρον · Μ(ἄρκος) · Ἐρέ[γνιος]*

Ὀρεστεῖνος · Ὀρεστεῖ[νου τοῦ]
ἱεροφάντου νῆ[ός].⁴

Νομίσματα από την Κύζικο (από το πρώτο μισό του 4^{ου} αι. π.Χ.) δείχνουν έναν Κάβειρο με πύλο και χλαμύδα, που σκοτώνει κριάρι, ή δύο Κάβειρους, ένα γενειοφόρο και ένα νεότερο και αγένειο. Σε νομίσματα της Λαμψάκου του 4^{ου} αι. π.Χ. εμφανίζεται το κεφάλι του μεγαλύτερου Κάβειρου, όχι όμως του νεότερου, ενώ σε νόμισμα της ίδιας εποχής από τη Φώκαια εμφανίζεται γενειοφόρος Κάβειρος με πύλο. Στα νομίσματα της Περγάμου εμφανίζονται πάντα αγένειοι. Σε άλλα του 3^{ου} αι. π.Χ. από την Τρωάδα ο ένας Κάβειρος εμφανίζεται αγένειος με ένα δάφνινο στεφάνι στο κεφάλι, ενώ ο άλλος είναι με γένια ή χωρίς και πύλο· νομίσματα του 2^{ου} αι. π.Χ. από τη Σύρο (η λατρεία στη θέση που σήμερα ονομάζεται Καβείρι) με την επιγραφή Θεών Καβείρων Συρίων δείχνουν δύο οπλισμένους αγένειους Καβείρους και πάνω από τα κεφάλια τους τα αστέρια των Διοσκούρων (Θεοί Μεγάλοι Διόσκουροι Κάβειροι)· σε χάλκινα από την ίδια περιοχή παριστάνονται πύλοι με τα αστέρια. Από τη Γέλα νομίσματα του 4^{ου} π.Χ. παριστάνουν το κεφάλι του ενός Κάβειρου την ώρα θυσίας κριαριού. Στα νομίσματα της Θεσσαλονίκης οι Κάβειροι εμφανίζονται με σφυρί⁵: αλλού, μικρός Κάβειρος φέρει την Αθηνά ή τη Νίκη.

Ποια συμπεράσματα μπορεί να συνάγει κανείς από αυτές τις μετά τον 4^ο αι. π.Χ. πληροφορίες για τον αριθμό, την εμφάνιση, τα σύμβολα, την ουσία τους σε τελευταία ανάλυση; Συγκρατούμε εδώ ότι το σφυρί αφενός και τα αστέρια των Διοσκούρων αφετέρου ανήκουν στα σύμβολά τους, εμφανίζονται δηλαδή ως θεότητες σχετικές με την τεχνική (σιδεράδες) ή τη θάλασσα.

Τέταρτο πρόβλημα

Ποιο είναι το όνομά τους; Ο Στράβωνας είναι διαφωτιστικός ως προς το σκοτεινό του θέματος:

4. SEG 29:601, Makedonia (Chalkidike) – Poteidaia-Kassandreia – Hag. Mamas – late 2nd/3rd c. AD – Dimitsas, *He Makedonia* 752 – BCH 103 (1979) 299, 33.

5. Σε μαρμάρινο υπόλεμμα από την Ιεράπολη της Φρυγίας (τώρα στο Μουσείο του Βερολίνου, αρ. 953) παριστάνονται τρεις νέοι που κρατούν σφυρί και το στηρίζουν στον δεξί τους ώμο, φέροντας στον λαμό ένα φαρδύ δαχτυλίδι. Υπάρχει κι ένας τέταρτος νέος αλλά το μνημείο εκεί είναι καταστραμμένο. Η επιγραφή — — — *Φιλούμενος Ἀππᾶς* (Alt.v.Hierapolis 29) οδηγεί τον Kern στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για Καβείρους, γιατί *Ἀππᾶς*, σημειώνει, ονομάζεται ο ιερέας των Καβείρων. Θυμίζει ακόμη τη φράση του Λουκρήτιου για τα *Samothracia ferrea* (=σιδηρός, σιδηρότευκτος). Επίσης, αφιέρωμα από την Αμφίπολη – *Μ(ἄρκος) · Κακέλιος / Σῶτας ὁ χαλκένος / ἀπὸ τῆς τέχνης / Θεοῖς Μεγάλοις / τοῖς ἐν Σαμοθράκη* (IG X) – φανερώνει και τον συντεχνιακό χαρακτήρα της λατρείας τους.

μάλιστα μὲν οὖν ἐν Ἰμβρῳ καὶ Λήμνῳ τοὺς Καβείρους τιμᾶσθαι συμβέβηκεν, ἀλλὰ καὶ ἐν Τροίᾳ κατὰ πόλεις· τὰ δ' ὀνόματα αὐτῶν ἐστι μυστικά.

(Σπράβ. 10.3.21)

Ο Ηρόδοτος, που μας προσφέρει την αρχαιότερη μαρτυρία, σχετικά με το όνομά τους, ο Φιλόστρατος και ο Πλούταρχος ταυτίζουν τους Μεγάλους Θεούς της Σαμοθράκης με τους Καβείρους, αν και στις επιγραφές από το ίδιο το νησί δεν αναγράφονται με αυτό το όνομα αλλά ως *θεοί Σαμόθρακες* ή *Θεοί Μεγάλοι Σαμόθρακες* ή μόνο *Σαμόθρακες*.

Ὅστις δὲ τὰ Καβείρων ὄργια μεμύηται, τὰ Σαμοθηήικες ἐπιτελέουσι παραλαβόντες παρὰ Πελασγῶν, οὗτος ὠνήρ οἶδε τὸ λέγω·

Οι μνημένοι στα Καβείρια μυστήρια, που τελούνται στη Σαμοθράκη και που τα παρέλαβαν από τους Πελασγούς, καταλαβαίνουν τι εννοώ.

(Ηρ., 2.51)

Ἦν δ' ἀναθήμα<τα> Μαρκέλλον [...] ἀνδριάντες δὲ καὶ πίνακες τῶν ἐκ Συρακουσῶν ἐν τε Σαμοθράκῃ παρὰ τοῖς θεοῖς οὓς Καβείρους ὠνόμαζον.

Στα αφιερώματα του Μαρκέλλου [...] ήταν και τα αγάλματα και οι ζωγραφικοί πίνακες που είχε πάρει από τις Συρακούσες και τα είχε αφιερώσει στους θεούς που λατρεύονται στη Σαμοθράκη και που τους ονόμαζαν Κάβειρους.

(Πλουτ., *Μάρκελλος* 30, 10)

ΠΑΤΡΙ ΑΜΜΩΝΙ ΚΑΙ ΗΡΑΚΛΕΙ ΑΔΕΛΦΩΙ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΙ ΚΑΙ ΔΙΗ ΟΛΥΜΠΙΩΙ ΚΑΙ ΣΑΜΟΘΡΑΙΞΙ ΚΑΒΕΙΡΟΙΣ ΚΑΙ ΙΝΔΩΙ ΗΛΙΩΙ ΚΑΙ ΔΕΛΦΟΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙ

Στον Πατέρα Αμμωνα και στον αδελφό του Ηρακλή και στην Αθηνά Πρόνοια⁶ και στον Δία τον Ολύμπιο και στους Καβείρους της Σαμοθράκης και στον Ινδό Ήλιο και στον Δελφικό Απόλλωνα.

(Φιλόστρ., *Βίος Απόλλ.* Τυαν. Π 43)

Επομένως, η ταύτιση δεν προκύπτει από τα ανασκαφικά δεδομένα αλλά από τις πηγές, και μάλιστα από συγγραφείς που, ενώ αρνούνταν να μιλήσουν για τα μυστήρια επικαλούμενοι τον σεβασμό τους προς το μυ-

6. Ως θεά της πρόνοιας, της πρόβλεψης, λατρευόταν στους Δελφούς (Ψευδο-Δημ. 780.17· Διόδ. 11.14· Πλούτ. 2, 825B).

στικό (Ηρόδοτος), το ανόσιο της λατρείας (Πλούταρχος) ή το γεγονός ότι το μυστικό παρέμενε μυστικό ακόμη και κατά την τέλεση των Μυστηρίων (Διόδωρος) εντούτοις φανέρωναν το όνομα των θεών, μαρτυρούσαν δηλαδή ένα μέρος του μυστικού. Τούτο αποτελεί οξύμωρο και δημιουργεί την εύλογη υποψία ότι η μαρτυρία τους είναι παραπλανητική ή μερική, με την έννοια ότι χρησιμοποιούσαν το μέρος για να χαρακτηρίσουν το όλο.

Σε γενεαλογικό σύστημα⁷ εντάσσονται σχετικά αργά, και παράλληλα με τη διεθνοποίηση του ιερού της Σαμοθράκης μέσω της αθηναϊκής ηγεμονίας⁸, συγγέονται από τους Έλληνες και στη συνέχεια από τους Ρωμαίους και με άλλες θεότητες, πάντα ομαδικές και δευτερεύουσες, συντεχνιακές, θεότητες του νερού και της φωτιάς (όπως οι Διόσκουροι και οι Τελχίνες), συνοδοί μιας Μεγάλης Μητέρας⁹, εμπλεκόμενοι στη διάσωση και ανατροφή ενός θεόπαιδου (όπως οι Κορύβαντες με τον Δία, οι Κουρήτες με τον Δία και τον Διόνυσο, οι Δάκτυλοι και οι Ιδαίοι πάλι με τον Δία, οι Τελχίνες με τον Ποσειδώνα).¹⁰

*Διόσκοροι
Σαμοθρά-
κων έπιφα-
νεις θε[ο]ί.¹¹*

Στη Δήλο είναι γνωστή η λατρεία των:
[...] *Θεῶν Μεγάλων καὶ Διοσκόρων
καὶ Καβείρων¹²*

*Ἄρριστείδης Ἀντιγένους τοῦ Ἄρριστείδο[υ]
ὁ ἱερεὺς Διονύσου διὰ βίον καὶ
ἀρχιερ<ε>ὺς
θεῶν μεγάλων Καβείρων¹³*

7. Από τον γάμο του Πρωτέα με την Αγχινόη γεννήθηκε μια κόρη, η Καβειρώ. Από την ένωση της με τον Ήφαιστο γεννήθηκε ο Κάμιλλος/Καδμίλος, παιδιά του οποίου ήταν τρεις Κάβειροι και τρεις Καβειρίδες νύμφες.

8. Οι Αθηναίοι συνέβαλαν στην αναδόμηση του παλαιού ναού τον 4^ο αι. π.Χ. και βοήθησαν στην άμυνα του νησιού εναντίον του Φιλίππου.

9. Για τους Διόσκουρους ως συνοδούς βλ. Charoutier, 1935.

10. Οι Μεγάλοι Θεοί ταυτίζονται ακόμη με τους Lares και τους Penates των Ρωμαίων, τους κελτικούς και τευτονικούς δαίμονες, τους Φοινικικούς Παταϊκούς ή νάνους, τα αιγυπτιακά παιδιά του Ptah (βλ. Hemberg, 1950, σ. 73-81· Witt, 1985, 964).

11. Asia Minor: Lycaonia, Sterrett, WE 169, 277 *Lykao. — Misthia, SE. of Fasillar — JHS 22.1902.112 top cf.*

12. Delos ID 1898, 159/8.

13. Asia Minor: Lycia, TAM II 550/551, Lycia, W. — Tlos — fin. Ia.

*Τουλίαν Ἀντιπάτρον θυγατέρα Ἀρτεμιῶ
τὴν ὕδροφόρον τῆς Πυθίης Ἀρτέμιδος
καὶ ἰέρειαν διὰ βίου τῆς Βουλαίας Ἀρτέ-
μιδος καὶ λουτροφόρον Μεγάλων
Θεῶν <Κ>αβείρων¹⁴*

*Κουρήτες Κορύβαντες, ἀνάκτορες εὐδύνατοὶ τε
ἐν Σαμοθράκῃ ἄνακτες
Κουρήτες Κορύβαντες, Ἄρχοντες καὶ πανίσχυροι,
βασιλιάδες στὴ Σαμοθράκῃ.
(Ορφικός Ὕμνος 38.20-21)*

*ἄγουσι δὲ καὶ τελετὴν οἱ Ἀμφισσεῖς Ἀνάκτων καλουμένων παίδων:
οἵτινες δὲ θεῶν εἰσιν οἱ Ἄνακτες παῖδες, οὐ κατὰ ταῦτά ἐστιν εἰρημένον,
ἀλλ' οἱ μὲν εἶναι Διοσκόρους, οἱ δὲ Κούρητας, οἱ δὲ πλέον τι ἐπίσταθαι
νομίζοντες Καβείρους λέγουσι.*

Οἱ Ἀμφισσεῖς τελούν καὶ μυστήρια πρὸς τιμὴ των Βασιλόπαιδων, ὅπως ἀποκαλοῦνται. Οἱ υποθέσεις ποιοὶ ἀπὸ τους θεοὺς εἶναι οἱ Βασιλόπαιδες δὲν συμφωνοῦν μεταξὺ τους· μερικοὶ λένε ὅτι εἶναι οἱ Διόσκουροι, ἄλλοι οἱ Κουρήτες καὶ ἄλλοι, που ἰσχυρίζονται ὅτι γνωρίζουν καλύτερα, θεωροῦν ὅτι εἶναι οἱ Κάβειροι.
(Παυσανίας, 10, 38, 7)

*Κλειτορίοις δὲ καὶ Διοσκόρων, καλουμένων δὲ θεῶν Μεγάλων ἐστὶν
ἰερὸν ὅσον τέσσαρα ἀπέχον στάδια ἀπὸ τῆς πόλεως· καὶ ἀγάλματά
ἐστὶν αὐτοῖς χαλκᾶ.*

Οἱ Κλειτόριοι [στὴν Ἀρκαδία] ἔχουν καὶ ἱερό αφιερωμένο στους Διόσκουρους, που ἀποκαλοῦνται καὶ Μεγάλοι Θεοί, σε ἀπόσταση τεσσάρων περίπου σταδίων ἀπὸ τὴν πόλιν· μέσα σε αὐτό υπάρχουν καὶ χάλκινα ἀγάλματά τους.
(Παυσανίας, 8, 21, 3)

Ο φιλήσυχος ἀθηναῖος Τρυγαῖος, στὴν κωμωδία του Ἀριστοφάνη *Ειρήνη*, ὅταν μαθαίνει ὅτι χάθηκε στὴν περιοχὴ τῆς Θράκης ὁ πολεμοχαρὴς ἀρχηγὸς των Λακεδαιμονίων, ἀναφωνεῖ *Εὖ γ' εὖ ποιήσαντες, ᾧ Διοσκόρω* (στ. 285), ἐννοώντας τους θεοὺς τῆς Σαμοθράκης στους οποίους εἶχε ἀναφερθεῖ λίγους στίχους πιο πάνω.

Ἀπὸ τὴν ἐλληνιστικὴ ἐποχὴ οἱ Καβειρικοὶ δαίμονες παύουν πλέον νὰ θεωροῦνται συνοδοὶ θεοτήτων καὶ ἐκλαμβάνονται ὡς αὐτόνομες θεότητες.

14. Asia Minor : Ionia, Miletos 375*5, 1^{ος} αἰ. μ.Χ.

Συμπέρασμα: Είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς με βεβαιότητα για τον αριθμό, τη μορφή, την καταγωγή, την ουσία, ακόμη και το όνομα των θεοτήτων που συνηθίζουμε να αποκαλούμε Καβείρους.

Ποια μέθοδο λοιπόν μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς, ώστε να μπορέσει να διατυπώσει κάποιες θέσεις για τη φύση, την ουσία αυτών των θεών, χωρίς να ξεφύγει, όχι σε υποθέσεις που είναι απολύτως θεμιτές, όταν βασίζονται σε τεκμήρια, αλλά σε εικολογίες και αυθαίρετες προβολές αναγκών και επιθυμιών, ιδεολογιών και συστημάτων αξιών, ξένων προς το θέμα; Θα επιχειρήσουμε λοιπόν να απαντήσουμε στο ερώτημα για την ουσία των Καβείρων παρακολουθώντας τις λεπτομέρειες της λατρείας τους στους τόπους που θέσαμε ως άξονες της προσέγγισής μας.

